

Prvi sklep je, da človek želi presegati samega sebe skozi božanstvo, ker človek antropološko gledano ne more dojeti ali ne more sprejeti svoje minljivosti in konca. In zato išče izhode iz te svoje stiske in mislim, da je to temeljna človekova antropološka stiska. Zato išče zagotovljenosti v resnicah in v avtoriteti, ki mu jih potrdijo, zatrdijo in torej zagotavljajo. Zato imate prav, dogma je nasprotje hereze, dogma je mišljenje, mnenje ali tudi nalog, če hočete, v Rimu je bil to nalog: v krščanstvu je to resnica, ki ne dopušča dvoma. In človek se želi zavarovati s tako resnico, ki ne dopušča dvoma, da bi imel zagotovljeno resnico, ki mu ni dana po drugi poti. Mi vsi, ki morebiti ne verujemo v dogmo, smo v velikih težavah in dilemah. Neprestano iščemo resnice in ničesar ne najdemo.

Človek pa je v tem položaju lahko tudi manipuliran, kajti s to njegovo krhkostjo, minljivostjo, ranljivostjo in negotovostjo lahko manipulirajo tisti, ki postavljajo dogme. Trdijo, da so oznanjevalci resnice, in tisti, ki vanje ne bo verjel, bo pogubljen.

To so tudi antropološki sklepi.

Zadal sem si nalogo, da pregledam najpomembnejše krščanske herezije. Zlasti nekatere, za katere mislim, da so še vedno v obtoku. Hotel sem ugotoviti, katerih dogem teologija ni mogla rešiti. Na primer odnosa dobrega in zla, kaj je dobro in kaj je zlo. Kako Bog kot absolut dopušča zlo? Seveda sem se podal tudi na področje tistih dogmatskih načel, ki jih je zlasti latinsko zahodno krščanstvo strnilo v tisto, kar se imenuje kristologija ali utemeljitev središčne osebnosti krščanstva Jezusa Kristusa.

Šel bi predaleč in verjetno bi s tem razpravo monopoliziral, če bi tako nadaljeval. Povedati pa je mogoče še zelo veliko. Vsako kritiko zelo rad sprejemam, še raje pa nanjo odgovarjam.

BOŠTJAN M. ZUPANČIČ

Miselni sistemi in vrednostne sodbe (ali gre »zdaj« za zlo)

Prekarij v rimskem pravu pomeni nekaj dobiti na prošnjo do preklica. Prekarlost naj bi pomenila nekaj, kar zdajle je, jutri pa je ni. To je nekaj, kar je stalno v zraku, podvrženo arbitrarnemu preklicu, zlasti oblasti.

Kar pa se tiče zla, Gabrijel Marcel, vodilni katoliški metafizik, drugače opredeljuje zlo. Da je zlo nekaj, kar preseneča, da je bistvo zla naključnost. Pravi, da je zlo takrat, ko mladenič pri 24, ko je že končal fakulteto, ustvarja družino in je vse pred njim, dobi raka in umre. To je zlo po tej definiciji.

V času, ko se vsaj na videz sesuva vse razumno in razumsko postavljen svetovni nazor, utemeljen na Heglovi filozofiji, je mnogo ljudi postavljenih v doživetje življenjske neopredeljenosti, nekakšen ex post facto indeterminizem, zgubljenost skratka, ki vodi v miselno bolj poprejšnje kategorije. Če razpade miselni sistem, v katerega je bilo vloženih toliko let civilizacije, ostane ljudem regresija na manj razdruženostna pojmovanja, lahko pa tudi slepo vero in religioznost, ki nima kakšne

razlagalne moči, pač pa možnost tolažbe. Veliko ljudi se danes, na primer, pa čeprav potihoma in samo pri sebi, sprašuje, ali je res mogoče, da so bili na zgrešeni poti, pa čeprav so bili toliko desetletij prepričani o nasprotnem. Kar naenkrat so se od nekod pojavile zlobne sile, ki si s čudno, pozabljeno mašinerijo misli in drže laste pravico do presoje o tem, kaj je dobro in kaj zlo. Kaj vendar ostane človeku, če okrog njega razpade naprednost, ki naj bi jo nadomestilo nekaj, kar so vsi slovenski svobodoljubi od Prešerna do Cankarja sem zasmehovali? Človek pa si mora nujno postaviti vprašanje o tem, kaj je pa *zdaj* napredno in zavedno, ker se tisto prejšnje ni izkazalo za vedno.

Stvar je seveda mogoče izraziti s še bolj prvinskimi besedami in se vprašati: »Kaj pa je *zdaj* dobro in kaj zlo?« Stvar je dvakrat smiselna. Po eni strani to, kar naj bi nadomestilo prejšnji svetovni nazor, enostavno nima ponuditi česa drugega. Pred mnogimi leti – govorjeno figurativno, ker je bilo to še v jeku šestdesetih let – mi je vodilni analitični filozof Stanley Paulsen (ki takrat še ni bil vodilen) jasno dejal, da drugega nazora, kot je marksističen, glede družbe danes ni. Če on sam ni bil marksist, je bilo to pripisati kot pri večini zahodnih intelektualcev bolj izogibanju vprašanju kot čemu drugemu. Stvar se da obrniti: če bi Sovjetska zveza gospodarsko uspela, kot je na primer Japonska, bi vsa zahodna inteligenca tekmovala v študiju Hegla in Kojève. In naša bi jo seveda oponašala. Tako pa se vračamo na bolj prvinske kategorije, med njimi vprašanje zla. Tu ne mislim na zlo v smislu kršenja moralnih konstant ali na zlo, ki bi bilo povezano z odgovornostjo kakšne osebe, na primer hudodelca. Postaviti si je treba enostavnejše vprašanje: »Ali je to, kar se *zdaj* dogaja, dobro ali zlo?« To seveda ni vprašanje za mladoletnike in nervozne intelektualizatorje. Situacijo je treba videti iz distance, v perspektivi, nekako kot akvarelist, ki dobi svoj učinek na mokrem papirju bolj z zamegljenostjo kot ostrim izrisom. Taka, na videz enostavna vprašanja si je treba postaviti na prehodu iz sna v budnost, v odmaknjenem, skoraj hipnoidnem stanju zavesti, ki je izpraznjeno in čaka, da vanj pade spoznanje. Kot je smisel znanosti, da razlaga tudi tistim, ki bi sami ne bili sposobni na novo izumiti, tako je smisel vrednostne presoje, ki je nekaj radikalno drugačnega (kot proces zavzemanja drže do nečesa), da se opredeli, s pozitivnim ali negativnim predznakom, do nečesa. To je skoraj stvar okusa, tako da si etična in estetična presoja nista vsaksebi. Kadar se sesujejo razlagalni, miselni sistemi, je človek postavljen pred nujnost, da sledi svojim vrednostnim sodbam. Ker pa teh nismo vajeni, tako presojo pogosto doživljamo kot nekaj neopredelljivo smotnega, kakor da bi nevede sledili nekakšnim svojim instinktom. Tudi prav. Gre samo za to, da imamo že spočetka dovolj zaupanja vanje, da se jim upamo slediti. Za tiste, ki so šli med vojno v partizane, se je včasih reklo, da so sledili svojemu srcu, ker seveda nihče, ki bi razmišljal o tem, tega ne bi bil storil. Toda to seveda ni dokaz za neumnost take odločitve, prav nasprotno. Tudi *zdaj* so stvari v resnici zelo zagonetne in morda se je bolje vprašati: »Ali gre za zlo?«